

Рівненський державний гуманітарний університет

**ПСИХОЛОГІЯ:
РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Збірник наукових праць

Випуск 4

Рівне – 2015

**Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет**

**ПСИХОЛОГІЯ:
РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Збірник наукових праць

Випуск 4

Рівне – 2015

ББК 88

П 86

УДК 316.627:159.9

Психологія: реальність і перспективи: Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. - Випуск 4 - Рівне: РДГУ, 2015 – 300 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем психології.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Павелків Роман Володимирович - доктор психологічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та навчально-методичної роботи, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету

Заступник головного редактора:

Безлюдна Валентина Іванівна - кандидат педагогічних наук, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ

Максименко Сергій Дмитрович – академік-секретар відділення психології, вікової фізіології дефектології НАПН України, дійсний член НАПН України, директор Інституту психології ім. Г. С. Костюка

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету;

Юрченко Вікторія Миколаївна – доктор психологічних наук, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету;

Михальчук Наталія Олександрівна – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і практики англійської мови та прикладної лінгвістики Рівненського державного гуманітарного університету

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету;

Петренко Оксана Борисівна – доктор педагогічних наук, професор кафедри вікової та педагогічної психології, завідувач кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Шугасва Людмила Михайлівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету;

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор кафедри психолого-педагогічних дисциплін, ректор Національного університету «Острозька академія»;

Вірна Жанна Петрівна – доктор психологічних наук, професор, декан факультету психології Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки;

Гошовський Ярослав Олександрович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри педагогічної та вікової психології Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки;

Воробйов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри загальної психології та психодіагностики Рівненського державного гуманітарного університету;

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи, завідувач кафедри педагогіки і психології (дошкільної і корекційної) Рівненського державного гуманітарного університету;

Корчакова Наталія Вікторівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету (**відповідальний секретар**);

Созонюк Ольга Степанівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету;

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 8 від 27 березня 2015 р.).

Свідоцтво про державну реєстрацію **Серія КВ №18713-7513Р**

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи не рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет.e-mail: pavelkiv_rv@ukr.net

7. Языкознание. Большой энциклопедический словарь / [Гл. ред. В.Н. Ярцева]. – 2-е изд. – М.: Большая российская энциклопедия, 1998. – 685 с.

References

1. Benvenist Je. Obshhaja lingvistika / Je. Benvenist; [Pod red., s vstup. stat'ej i kommentariem Ju.S. Stepanova]. – M.: Izd-vo «Progress», 1974. – 448 s.
2. Bobyreva E.V. Religioznyj diskurs : cennosti i zhanry / E.V. Bobyreva // Znanie. Ponimanie. Umenie. – 2008. – № 1. – S. 162 – 167 s.
3. V Ukraini zrosla kil'kist' viruyuchykh [Elektronnyy resurs] –Rezhym dostupu do stat'ii : <http://catholicnews.org.ua/v-ukrayini-zrosla-kilkist-viruyuchih>
4. Karasik V.I. Jazykovej krug: lichnost', koncepty, diskurs / V.I. Karasik – Volgograd: Peremena, 2002. – 221–229 s.
5. Fuko M. Arheologija znaniya / M. Fuko; [Per. s fr. M.B. Rakovoj, A.Ju. Serebrjannikovoj; vstup. st. A.S. Kolesnikova]. – SPb.: IC «Gumanitarnaja akademija»; Universitetskaja kniga, 2004. – 416 s.
6. Habermas Ju. Moral'noe soznanie i kommunikativnoe dejstvie / Ju. Habermas; [Per. s nem. pod red. D.V. Skljadneva]. – S-Pb.: «Nauka», 2001. – 190 s.
7. Языкознание. Bol'shoj jenciklopedicheskij slovar' / [Gl. red. V.N. Jarceva]. – 2-е изд. – М.: Bol'shaja rossijskaja jenciklopedija, 1998. – 685 s.

Резюме. В статье теоретически обосновывается значение составляющих религиозного дискурса в образовательном пространстве современной Украины. Рассматриваются распространенные варианты научного понимания понятия «дискурс». Анализируются сущность и основные элементы религиозного дискурса, а также общая специфика их использования в педагогических условиях образовательных учреждений.

Ключевые слова: образовательное пространство, дискурс, религия, религиозный дискурс, ценности.

Summary. The value of the components of religious discourse in modern Ukrainian educational sphere is theoretically justified in the article. Common variants of scientific understanding of “discourse” are considered. The nature and the basic elements of religious discourse and the overall specificity of their pedagogical use in educational institutions are analyzed.

Key words: educational sphere, discourse, religion, religious discourse, values.

УДК 159.923 – 055.2

Д.О. САВЕНКО

ПРОБЛЕМА САМОІДЕНТИЧНОСТІ ЖІНКИ В ПЕРІОД РАНЬОГО ОНТОГЕНЕЗУ ДИТИНИ

З урахуванням сучасних наукових досліджень психології особистості материнство вивчається в аспекті задоволеності жінкою своєю материнською роллю, особистісною та гендерною ідентифікацією. Самоідентичність жінки в період раннього віку дитини тісно пов'язана з її роллю матері і здатністю власного самовираження.

Ключові слова: материнство, самоідентичність, гендерна ідентичність, «Я-концепція».

Постановка проблеми. Психологія материнства на початку ХХІ століття досягла піку своєї актуальності.

Проблема формування материнської сфери знаходиться на перетині двох центральних проблем вікової психології: детермінації розвитку дитини стосунками з матір'ю на різних етапах онтогенезу та особливостей ідентифікаційних процесів у жінок у період дорослості. І перша, і друга проблеми мають унікальне значення, оскільки відхилення, що можуть виникати у цих сферах породжують складні соціальні проблеми [1, с. 16].

Необхідність вивчення психології материнства і підготовки фахівців у цій галузі обумовлена бурхливим розвитком такої галузі психологічної практики, як психологічна допомога матері і дитині (корекція розвитку дитини і материнської-дитячого взаємодії), включаючи дитинство і пренатальний період. Вторгнення процесів усвідомлення в область інтимних відносин матері з дитиною, спочатку регульованих філогенетично ранніми неусвідомлюваними механізмами, вимагає ретельної наукової рефлексії як самих цих взаємин, так і способів втручання в них з метою діагностики, психологічної корекції та профілактики. Особливо це стосується нашої країни, де активно розвивається соціальний запит на такого роду психологічні послуги. Психологи стикаються з повною відсутністю теоретичного, методичного та організаційного забезпечення [8, с. 7].

Мета статті. Теоретично проаналізувати проблему самоідентичності молодої матері в період раннього онтогенезу тини.

Результати теоретичного дослідження. Вивченням цієї проблеми материнства займалися Брутман В.І., Філіпова Г.Г., Хамітова І.Ю., Владимиров О.А., Тофан Н.І., Нестерова О.Є., Мещерякова С.Ю., Смирнова, В.О., Бикова М.В. У своїх роботах вони виходили із уявлень про те, що психологічна готовність до материнства формується під впливом сукупності біологічних і соціальних факторів і, з однієї сторони, має інстинктивну основу, а з іншої – виступає як особливе особистісне утворення. Мотиваційна основа материнської поведінки

формується протягом всього життя, під впливом позитивних і негативних чинників. Відповідно рівень психологічної готовності до материнства визначається дією комплексу детермінант, які мали вплив на жінку до моменту народження дитини [1, с.16].

Проте, беручи до уваги загострення протиріч між потребою утвердити себе в навколишньому світі, реалізувати себе в суспільстві і необхідністю до соціальної адаптації та регуляції поведінки; потребою бути незалежною, самостійною та нездатністю брати на себе відповідальність за значущі для людини ситуації; потребою бути вільною і наявністю внутрішньої несвободи; нездатність вирішувати свої внутрішні конфлікти неминуче призводить до необхідності пошуку шляхів управління саморозвитком особистості, підвищеній увазі вчених до дослідження динаміки аспектів буття особистості, особливостей становлення і зростання особистості на різних стадіях онтогенезу жінки.

Проблема саморозвитку особистості має безліч аспектів розгляду як у теоретичному, так і в практичному планах. Незважаючи на підвищений інтерес до неї, феномен саморозвитку залишається нерозкритим на етапах дорослішання особистості, переживання особистісних криз і здатності особистості долати їх [2, с. 3].

Один із таких етапів – період материнства. Особливо в період раннього розвитку дитини.

А.Я. Варга описує цей період як третю стадію життєвого циклу сім'ї – триаду, коли змінюється структура сім'ї та міжособистісні дистанції [3, с. 10].

А.В. Нікуліною та А.А. Хрипуною була зроблена спроба дати змістовну характеристику лідируючих мотивів жінок, які мали дітей різного віку. Отримані результати свідчать про те, що мотиви материнства стають ведучими для всіх жінок незалежно від віку. Поява дитини, таким чином, кардинально змінює структуру особистості жінки [4, с 98].

В сучасній психології особистості і психотерапевтично орієнтованих напрямках материнство вивчається в аспекті задоволеності жінкою своєю материнською роллю, особистісною та гендерною ідентифікацією (П.М. Шерешевський і Л.Дж. Яров, Г.Богейн і Б.Хеґекул, В.Б.Міллер та ін.). У всіх цих випадках виділяються окремі сторони материнства або окремі його функції [8, с.25].

Загалом поняття ідентичності визначають як психологічний феномен і процес самокатегоризації особистості, що є рефлексивною категорією, пов'язаною з переживанням і усвідомленням людиною себе у світі. У цьому сенсі вона тотожна самосвідомості і завжди пов'язана із самістю та Я-концепцією. Поняття «ідентичність» співвідноситься з близькими йому поняттями «самосвідомість», «Я- концепція», «Я образ» [7, с.62].

В.В.Столін процес ідентифікації пов'язує з когнітивним та емоційним наслідуванням моделі. Емоційну ідентифікацію він вважає первинною, якщо вона виявляється позитивною, когнітивний зв'язок зумовляє її підкріплення та посилення [7, с.63].

М.Г. Ткалич визначає гендерну ідентичність особистості як усвідомлену належність до певної статі – результат взаємодії складних біологічних та соціокультурних процесів, які поєднують онтогенез, формування системи гендерних властивостей особистості (мускулітності, фемінності, андрогінності) під час гендерної соціалізації особистості. Гендерна ідентичність – аспект самосвідомості, що описує переживання людиною себе як представника певної статі [7, с.61].

Крім того гендерну ідентичність розглядають як продукт соціального конструювання [7, с. 71]. Вона характеризується реальним оволодінням особистістю чоловічою чи жіночою роллю, досягненням певного рівня статевої самосвідомості і статевої ідентифікації [7, с. 72].

Тому яскравим проявом гендерної ідентичності буде самоідентичність жінки в період материнства. Процес формування материнства та його стадії описаний багатьма дослідниками (Г.Г.Філіпова, М.Ю. Колпакова, В.І. Брутман та інші).

Психологами детально розглянутий процес становлення материнства в період вагітності та новонародженості дитини.

Наприклад, Г.Г. Філіпова виділяє вагітність як одну із найбільш важливих фаз, яка розглядається як критичний період життя жінки, стадія статево-рольової ідентифікації, особлива ситуація для адаптації [8, с.31]. Проте наші спостереження за молодими мамами в період раннього розвитку дитини привели до амбівалентних висновків. Саме цей період розвитку дитини практично не описаний своїм впливом на формування самоідентичності молодій жінки. Її стан та особистість залишаються поза увагою.

Г.Г.Філіпова визначає період раннього розвитку дитину як восьмий період розвитку материнської сфери і називає його сумісно-роздільна діяльність матері з дитиною. На цьому етапі мати вже виробила власний стиль емоційного супроводу та взаємодії з дитиною. Відбувається подальший розвиток її переживань і поведінки в ситуаціях, які вимагають виконання нею функцій об'єкта прихильності та участі в діяльності дитини в якості емоційного санкціонера успішності досягнення цілей. За сприятливих умов, розвиток дитини забезпечує переведення інтересів матері з переживань від контакту з нею на задоволення від результатів активності дитини [8, с.57].

Остання стадія – виникнення інтересу до дитини як до особистості. Перше півріччя другого року для дитини вважається сенситивним для зміни форми прив'язаності. Це пов'язано з необхідністю нового ставлення матері до активності дитини, забезпечення співвідношення безпеки дитини та її самостійності. Надмірна тривожність і обмеження активності дитини ведуть до того, що її віра в надійність світу і захист матері може похитнутися. Як показують дослідження взаємин матері з дитиною, в дошкільному віці (після трьох років) стиль

материнського ставлення є стійким і прямо співвідноситься з рівнем емоційного благополуччя дитини, особливостями розвитку пізнавальної мотивації, стилем переживання стресових ситуацій (А.Д. Кошельова, В.І. Перегуда, Г.А. Свердлова, І.Ю. Ільїна) [8, с.58].

Аналіз власне психологічних робіт дозволяє виділити два основних напрямки досліджень. Перший присвячений обговоренню якостей, поведінки матері, вивченню їх впливу на розвиток дитини. Однак включення материнства в проблематику дитячо-батьківських відносин позбавляє його самостійного статусу. Мати розглядається в термінах повинності як детермінант розвитку особистості дитини, як об'єкт-носії батьківських функцій, позбавлений суб'єктивної психологічної реальності [5, с.63]. Психологи цього напрямку зводять стадії материнства до функцій матері стосовно дитини. Проте усвідомлення себе як матері і як жінки в період раннього розвитку дитини, коли дитина знаходиться в періоді сепарації упускаються. Дитина в два-три роки – це самостійна окрема людина, а мама – самостійна окрема людина від дитини.

Вже І.Я. Бахован виділяв не тільки позитивний аспект прив'язаності дитини до матері, але і негативний [6, с. 68].

Перший аспект проявляється в безумовності любові матері, оскільки вона любить дитину не за щось, а саме тому, що вона – її дитина. Всі діти матері мають рівні права на її любов і піклування саме тому, що вони її діти. Негативний аспект прив'язаності проявляється в тому, що вона може перешкоджати розвитку індивідуальності людини, оскільки вона залишається для неї дитиною, хоча фактично вже подорослішала [6, с. 69].

Ми слідом за Г.Г. Філіповою, С.А. Мінюровою, Є.А.Тетерлевою визначаємо материнство не лише як умову для розвитку дитини, але і як особливу потребнісно-мотиваційну складову психології жінки, що формується протягом усього життя [5, с.63].

Проте не кожна мама може дати дитині цю самостійність і свободу через власну неспроможність або неготовність. Автори описують цей вплив як гіперопіку на розвиток дитини. Проте самоідентичність жінки в даний період теж носить проблемний недосліджений характер.

Є.І.Захарова описує дослідження А.В.Нікуліної та А.А.Хрипунової. Вони визначили, що в ході дорослішання дитини повертаються на колишній рівень і прагнення, пов'язані з професійною діяльністю. Занурення в батьківство не веде до втрати колишніх провідних мотивів особистості. Безроздільна турбота про дитину характеризує лише перші роки материнства у зв'язку з абсолютною її безпорадністю. В подальшому сфера батьківської діяльності стає не єдиною, а однією зі значних сфер діяльності особистості. Деяке послаблення мотивів, пов'язаних з професійною компетентністю, самореалізацією і досягненням значущості в очах соціального оточення, свідчить про те, що частково ці соціальні потреби задовольняються в батьківській діяльності. Батьківство надає жінці ще одну сферу самореалізації, знижуючи напруженість у зв'язку з прагненням підтверджувати свою значущість у професійній сфері [4, с.102].

Дослідники отримали експериментальне підтвердження і широко обговорюваного факту фрустрації деяких особистих потреб жінки в період догляду за немовлям і дитиною раннього віку. Так, значні зміни відбуваються в частоті виборів мотивів, пов'язаних з дозвільною стороною життя. Якщо матері немовлят ставили мотив дружнього спілкування на лідируючі позиції в 9,5% випадків, а мотив задоволення особистих інтересів – в 7%, то матері дітей раннього віку вибирають ці мотиви в 23% і 22% випадків відповідно. Під час перебування у відпустці по догляду за дитиною жінки були обмежені як у своїх соціальних контактах, так і в можливості задоволення власних інтересів [4, с.102].

В процесі теоретичного дослідження проблеми було створено модель самоідентичності жінки в період раннього онтогенезу дитини на основі гендерної моделі описаної М.Г. Ткаличем. До структурних компонентів гендерної ідентичності особистості належать уявлення (когнітивний компонент): більшість матерів в період раннього розвитку дитини починають уявляти себе як окрему особистість, проте коли материнство деструктивно впливає на особистість жінки вона застряє на єдиному образі «мама-дитина» як одне ціле. Гендерна самооцінка (афективний компонент) при адекватній і вчасній сепарації від дитини починає відображати прагнення бути собою, приділити час собі. Проте, коли цей процес не відбувся, самооцінка теж буде мати розмиті межі і жінка втрачає себе в материнстві, навіть, коли сім'я вже цього не потребує. Все це впливає і на гендерні плани, способи та структури поведінки (конативний компонент), які репрезентуються і реалізуються в трьох об'єктивних просторах гендерної буттєвості особистості. А це середовище (в першу чергу сім'я), організм (не приділення необхідної уваги власному здоров'ю) та діяльність (яка зводиться до материнських функцій і втрату власної особистої діяльності). Відсутність мотивації, відповідно діяльності і в кінцевому рахунку самореалізація зводиться до ідеальної ролі матері.

Висновки та перспективи подальшого дослідження.

Отже, самоідентичність як психологічний феномен і процес самокатегоризації особистості є рефлексивною категорією, пов'язаною з переживанням і усвідомленням жінки себе у світі. У цьому сенсі вона тотожна самосвідомості і завжди пов'язана із самістю та Я-концепцією.

В подальшому дослідження має на меті теоретично та практично визначити конструктивні та деструктивні чинники формування світосприйняття жінки та власного «я-образу» в період раннього онтогенезу дитини; провести пілотажне експериментальне дослідження впливу нездатності адекватної сепарації від дитини на втрату власної ідентичності жінки.

Список використаних джерел

1. Безлюдна В.І. Народження другої дитини як фактор розвитку материнської сфери / В.І. Безлюдна // Наукові записки РДГУ. – 2010 – №43. – с.16-18.
2. Битянова Н.Р. Проблема саморозвиття личности в психологи: Аналитический обзор / Н.Р. Битянова. – М.: Московский психолого-социальный институт: Флинта, 1998. – 48 с.
3. Варга А. Я., Драбкина Т. С. Системная семейная психотерапия. Краткий лекционный курс / А.Я. Варга, Т.С. Драбкина. – СПб.: Речь, 2001. – 144 с.
4. Захарова Е.И. Особенности мотивационной сферы матерей с детьми младенческого, раннего и дошкольного возраста/ Е.И.Захарова//Вестник Московского у-та. – 2011. – №2. – С. 97-109.
5. Минюрова С.А. Диалогический подход к анализу смыслового переживания материнства / С.А. Минюрова, Е.А. Тетерлева // Вопросы психологии – 2003 – №4 – с.63-74.
6. Самоукина Н.В. Симбиотические аспекты отношений между матерью и ребенком / Н.В.Самоукина//Вопросы психологии – 2000 – №3. – с.67-81.
7. Ткалич М.Г. Гендерна психологія: навч. посіб/ М.Г.Ткалич. – К.: Академвидав, 2011. – 248с. – (Серія «Альма-матер»).
8. Филиппова Г. Г. Психология материнства: Учебное пособие/ Г. Г.Филиппова. – М.: Изд-во Института Психотерапии, 2002. – 240 с.

References

1. Bezlyudna V.I. Narodzhennya druhoji dytyny yak faktor rozvytku materyns'koyi sfery/ V.I. Bezlyudna // Naukovi zapysky RDHU. – 2010 – № 43. –16-18 s.
2. Bitjanova N.R. Problema samorazvitija lichnosti v psihologi : Analiticheskij obzor/ N.R. Bitjanova. – М.: Moskovskij psihologo-social'nyj institut: Flinta, 1998. – 48 s.
3. Varga A. Ja., Drabkina T. S. Sistemnaja semejnaja psihoterapija. Kratkij lekcionnyj kurs/ A. Ja. Varga, T.S. Drabkina. – SPb.: Rech', 2001. – 144 s.
4. Zaharova E.I. Osobennosti motivacionnoj sfery materej s det'mi mladencheskogo, rannego i doskol'nogo vozrasta/ E.I.Zaharova//Vestnik Moskovskogo u-ta. – 2011. – № 2. – 97-109 s.
5. Minjurova S.A. Dialogicheskij podhod k analizu smyslovogo perezhivanija materinstva/ S.A. Minjurova, E.A. Teterleva // Voprosy psihologi – 2003 – № 4 – 63-74 s.
6. Samoukina N.V. Simbioticheskie asepekty otnoshenij mezhdz mater'ju i rebenkom/ N.V. Samoukina // Voprosy psihologii – 2000 – № 3. – 67-81 s.
7. Tkalych M.H. Henderna psykholohiya: navch. posib/ M.H.Tkalych. – К.: Akademydav, 2011. – 248s. – (Seriya «Al'ma-mater»).
8. Filippova G. G. Psihologija materinstva: Uchebnoe posobie/ G.G. Filippova. – М.: Izd-vo Instituta Psihoterapii, 2002. – 240 s.

Резюме. С учетом современных научных исследований психологии личности материнство изучается в аспекте удовлетворенности женщиной своей материнской ролью, личностной и гендерной идентификацией. Самоидентичность женщины в период раннего возраста ребенка тесно связана с ее ролью матери и способностью собственного самовыражения.

Ключевые слова: материнство, самоидентичность, гендерная идентичность, «Я-концепция».

Summary In view of modern research psychology of personality motherhood is studied in terms of satisfaction wife parent role, personality and gender identity. Self-identity of women in the early age of the child is closely linked to its role of mother and the ability to own expression.

Key words: motherhood, self-identity, gender identity, "self-concept".

УДК 159.9-051:159.9.07

В.О. САВУЛЯК

ОСОБЛИВОСТІ ЗАПИТУ СТУДЕНТІВ ЩОДО ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ ВНЗ

У статті зазначено загальні методологічні засади і цілі функціонування психологічної служби вищого навчального закладу. Основну увагу автором приділено аналізу результатів дослідження настановлень студентів щодо призначення і змісту діяльності психологічної служби ВНЗ. Прогнозується ймовірний вплив виявлених настановлень на поведінку потенційних клієнтів практичного психолога.

Ключові слова: психологічна служба вищого навчального закладу, методологічні засади психологічної служби, настановлення студентів щодо психологічної служби ВНЗ, позиції практичного психолога при роботі з клієнтом.

Постановка проблеми. Вивчення проблеми формування та розвитку психологічної служби в системі освіти, узагальнення досвіду та наукове обґрунтування її практичної організації в освітньому просторі ВНЗ здійснювали: К.А. Абульханова-Славська, М.Р. Битянова, Л.Ф. Бурлачук, Ю.З. Гільбух, К.М.

З М І С Т

<i>Передмова</i>	3
Павелків Р.В. Завдання та перспективи психологічної служби РДГУ	4
Петренко О.Б. Інноваційна діяльність практичного психолога в організації роботи «школи сприяння здоров'ю»	8
Литвиненко С.А., Ямницький В.М. Психологія травми: трансгенераційний та феноменологічний аспекти	14
Абрамова С.В. Психолого-педагогічна діагностика сформованості соціальної активності у старших підлітків	17
Артемова О.І. Креативність як чинник розвитку професійних якостей майбутнього практичного психолога	22
Барно О.М. Причинно-наслідкові відносини у психології розвитку особистості	26
Білоус Р.М., Боровська А.С. Ціннісні орієнтації в процесі самоактуалізації старшокласників	31
Большакова А.М. Поведінка типу А як проблема професійного здоров'я майбутніх менеджерів	33
Борейчук І.О., Євдокимов Р.В. Умови використання арт-терапевтичних технік в роботі із геронтопсихологічною групою клієнтів	36
Борисова А.О. Психологічний моніторинг міжкультурної адаптації студентів-іноземців у країні навчання	40
Бучко В.Б. Проблема справедливості психологічний аспект	43
Вознюк Ю.С. Аналіз проблеми самоствердження особистості	49
Воробійов А.М., Демчук О.О. Умови адаптації та фактори дезадаптації студентів до навчання у вищому навчальному закладі	52
Воронов Н.П., Курячий С.В. Здоровьесберегающие технологии в профилактике состояния здоровья студентов специальной медицинской группы с заболеваниями сердечно-сосудистой системы и опорно-двигательного аппарата	55
Герман Л.В. Значущість психологічної складової у професійній підготовці правоохоронців	60
Грицюк І.М. Емоційне виховання як засіб запобігання емоційної травми у дітей	63
Грубляк В.В. Розвиток пізнавальної активності студентів в процесі самонавчання	66
Давидюк С.Г., Пащенко О.О. Психологічні особливості прояву креативності студентів гуманітарного та технічного профілю	71
Демянюк О.Б. Образ світу як психологічна основа самореалізації молоді	74
Дружиніна І.А. Емпатія у системі професійно важливих якостей майбутніх психологів	78
Дучимінська Т.І. Соціально-психологічний тренінг як засіб корекції проявів особистісної безпорадності студентів	82
Жарікова С.Б. Образ «Я» підлітка у цілісній моделі психологічного здоров'я особистості	85
Жидко М.Е., Лушина Т.А. Проблема психологічної структури научного мировоззрення у студентів сучасного технічного університету	89
Жидко М.С., Кравченко К.О. Особливості переживання у льотчиків на гострій стадії горя	93
Жидко М.С., Журавская О.В. Особливості психологічної диференціації професійної дезадаптації, професійної деформації та емоційного вигорання	99
Жизномірська О.Я. Психологічне здоров'я особистості молодшого шкільного та підліткового віку	103
Іванашко О.Є., Вічалковська Н.К. Соціально-психологічна адаптація особистості в умовах інклюзивної освіти	107
Іванова Н.Г. Психологічні основи підготовки, необхідні для успішного професійного становлення фахівців: ретроспективний аналіз проблеми	110
Істинюк І.Д. Педагогічна практика – провідний засіб забезпечення готовності студентів до інноваційної виховної діяльності з молодшими школярами	114
Кідалова М.М. Фасилітативний супровід емоційних бар'єрів у підлітковому віці як умова збереження психологічного здоров'я	118
Корчакова Н.В. Диспозиційні основи просоціальності	124
Коширець В.В., Шкарлатюк К.І. Самофутурування як чинник самореалізації студентів з порушеннями розвитку	129
Крюкова Л.В. Сучасні підходи щодо динаміки емоційних процесів та їх впливу на здоров'я особистості школяра	132
Кулаков Р.С. Особливості профконсультаційного супроводу професійного самовизначення старшокласників впродовж навчання в школі	135
Кулакова Л.М. Моральний розвиток особистості засобами художньої літератури як підґрунтя формування почуття власної гідності у молодших школярів	140
Курдибаха О.М. Теоретичний аналіз проблем гендерного розвитку підлітків у процесі соціалізації	144
Левус Н.І., Волошок О.В. Самоставлення у студентів з різною навчальною мотивацією	146
Левшунова К.В. Благополуччя та здоров'я: спільне та відмінне між поняттями	151
Лисенко Л.М. Теоретичні аспекти проблеми психічного здоров'я особистості	154

Ліщук А.В. Вплив ціннісних орієнтацій на професійне самовизначення старшокласників	157
Луцик Г.О. Напрямки роботи соціальних педагогів з профілактики девіантної поведінки підлітків	160
Марчук Ю.С. Психолог-практик та психолог-теоретик: особливості формування професійного мислення	163
Назаревич В.В., Коротун В.В. Використання малюнкових технік психотерапії для самоідентифікації студентів.....	166
Нікула Н.В. Шляхи формування методичної культури студентів на етапі професійної підготовки	170
Новік Л.О. Психологічні складові іміджу психолога	173
Ногачевська І.О. Розуміння текстів – базовий компонент вузівського навчання студентів.....	176
Олексієнко С.Б. Оволодіння майбутніми правоохоронцями психологічними знаннями, необхідними для створення соціально-психологічної характеристики об'єкта оперативного інтересу з політичного середовища.....	180
Олійник О.В. Готовність майбутнього вчителя початкової школи до виховання господарської культури молодших школярів	184
Павелків В.Р., Мокич Н.В. Психологічні ознаки в системах соціокультурного простору молодіжних субкультур	187
Паливода О.О. Психологічні аспекти професійного становлення особистості у вищому навчальному закладі	193
Петренко Н.В. Модель становлення професійної спрямованості менеджера на етапі навчання у вищому навчальному закладі.....	197
Пилип'юк Т.О., Мушкевич М.І. Гендерна диференціація особистісних особливостей осіб з різним ставленням до репродуктивного здоров'я	201
Пилипака Ю.І., Гамарнюк О.В., Романюк В.Л. Психічна травма як функціональна модель розладів психіки і поведінки особистості	205
Піонтковська Д.В. Розвиток національної ідентичності особистості в юнацькому віці	210
Рибак В.А. Особливості процесу соціально-психологічної адаптації першокурсників з особливими потребами.....	214
Рудь Г.В. Гендерні аспекти формування перспектив власного кар'єрного росту сучасної молоді.....	217
Рудюк О.В. Психологічне здоров'я особистості як копінг-ресурс подолання кризи безробіття.....	221
Савелюк Н.М. Елементи релігійного дискурсу в освітньо-виховному просторі України.....	226
Савенко Д.О. Проблема самоідентичності жінки в період раннього онтогенезу дитини	230
Савуляк В.О. Особливості запиту студентів щодо діяльності психологічної служби ВНЗ	233
Самойлова Н.В., Метіль Я.М. Підходи до розвитку психологічної компетентності студентів-валеологів	237
Ставицька О.Г. Оптимізація консультативної взаємодії психолога з клієнтом технологіями самопрезентації	240
Стаднік І.В., Мушкевич М.І. Психологічні особливості переживання посттравматичного стресового розладу (ПТСР) учасниками зони антитерористичної операції (АТО).....	244
Сторож О.В. Розвиток складових творчої соціалізації особистості	248
Тищенко І.А. Вплив статево-рольових стереотипів на професійну самореалізацію жінок у руслі проблеми гендерної освіти.....	254
Угрин О.Г. Роль організаційної ідентичності у процесі професійного становлення молодого спеціаліста.....	257
Федоренко Р.П. Вплив залежності партнерів від соціальних мереж на шлюбно-сімейні взаємини.....	261
Федюк Т.М., Корчакова Н.В. Особливості розвитку самооцінки у процесі соціалізації дітей з вадами слуху	264
Хлівна О.М. Психопрофілактика здоров'я в студентському віці	267
Хупавцева Н.О. Поняття соціального статусу у контексті проблеми становлення особистості.....	270
Чагарна С.Є. Особливості інтеграції дітей з порушеннями слуху	274
Чмир Т.В. Вольова сфера особистості: теоретичні аспекти	277
Шаповал І.М. Механізми EGO-захисту як детермінанта адаптивної стратегії особистості	280
Шевців М.В., Романюк В.Л. Особливості взаємозв'язку кольору очей і темпераменту у студентів-біологів в умовах рівненщини	285
Шевчик Р.В. Дослідження та корекція уваги у підлітків	288
Шуль М.Т. Теоретичні основи формування здорового способу життя учнів початкових класів як психолого-педагогічна проблема	292
Відомості про авторів	296

Наукове видання

ПСИХОЛОГІЯ: РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ

**Збірник наукових праць
Рівненського державного гуманітарного університету**

Випуск 4

Заснований у 2013 р.

Редактор збірника **Павелків Р.В.**
Відповідальний за підготовку збірника до видання **Безлюдна В.І.**
Технічний редактор **Суходольський В.І.**
Комп'ютерна верстка **Осипчук О.П.**

Здано до набору 22.04.2015 р. Підписано до друку 06.12.2013 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 29,14. Замовлення № 27042015 Наклад 90

Адреса: 33000 м. Рівне, вул. Ст. Бандери, 20
e-mail: dokacentr@mail.ru

Видавництво ТЗОВ "Дока центр"
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
Серія РВ № 54 від 09.09.2011

П - 86 **Психологія: реальність і перспективи. Збірник наукових праць
Рівненського державного гуманітарного університету. – Випуск 4. – Рівне:
РДГУ, 2015. – 300 с.**

ISBN 978-966-2695-00-7

Збірник наукових праць містить статті які відображають теоретичні та практичні аспекти найважливіших проблем психологічної науки.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК 316.627:159.9

ББК 88